

HUOM! Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Venkula, J. (07.02.2024) Tekoäly opetuksessa ja tekijänoikeudet. *eSignals PRO*. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202402076107>

PLEASE NOTE! This is an electronic self-archived version of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version:

Venkula, J. (07.02.2024) Tekoäly opetuksessa ja tekijänoikeudet. *eSignals PRO*. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202402076107>

Copyright: © 2024 by the authors and Haaga-Helia University of Applied Sciences. Licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC SA) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Tekoäly opetuksessa ja tekijänoikeudet

Juuli Venkula

Tekoälyn integrointi opetukseen on avannut uusia mahdollisuuksia oppimisen rikastuttamiseen ja opetusmetodien monipuolistamiseen. Tekoälyä voidaan hyödyntää yhä laajemmin esimerkiksi opetuksen ideointiin, kääntämiseen ja opetusmateriaalien tuottamiseen. Tekoälyn roolin kasvaessa opetuksessa ja oppimisessa on muistettava siihen liittyvät oikeudelliset kysymykset.

Tämän artikkeli on luotu osana [AI Driver! -hanketta](#) ja sen tavoitteena on antaa erityisesti opettajille tietoa siitä, miten navigoida tekijänoikeuskysymyksissä tekoälyn käytössä.

Tekoälyyn liittyvät moninaiset oikeudelliset kysymykset

Tekoälyn oikeudellinen sääntely on laaja ilmiö, johon kytkeytyy useita oikeudenaloja. Tekoälyä hyödynnettäessä tulisi muistaa mm.

- henkilötietojen suojaan liittyvä EU:n tietosuoja-asetus (GDPR) ja tietosuojalaki
- EU:n tekijänoikeusdirektiivi (DSM) ja tekijänoikeuslaki
- vahingonkorvauslainsäädäntö
- EU:n digipalvelusäädös (DSA),
- valmisteilla oleva EU:n tekoälysäädös (Artificial Intelligence Act, AI Act)
- rikosoikeudelliset vastuukysymykset

Sääntelyn haasteeksi on muodostunut erityisesti tekoälyn juridinen määrittäminen, mistä edes alan tutkijat eivät ole löytäneet yksimielisyyttä. (Ojanperä 2023). Tätä haastetta ilmentää EU:ssa pitkään yli 2,5 vuotta valmisteilla ollut maailman ensimmäinen tekoälylaki AI Act. Vihdoin joulukuussa 2023 Euroopan parlamentti saavutti alustavan poliittisen yhteisymmärryksen neuvoston kanssa, mutta teksti vaatii vielä virallisen hyväksynnän. AI Actin tavoitteena on luoda turvallinen tekoälyjärjestelmä sisämarkkinoille riskien minimoinnin näkökulmasta. (Euroopan parlamentti 20.12.2023.) Tarkasteluni rajautuu kuitenkin tekijänoikeudellisiin kysymyksiin.

Tekijänoikeuksiin ja tekoälyyn liittyviä kysymyksiä voidaan tarkastella ns. input- ja output-näkökulmista. Input-näkökulmassa pohditaan, mitä tekijänoikeudellisesti tapahtuu, kun tekoälyä koulutetaan. Tähän kysymykseen EU:n tekijänoikeusdirektiivi (direktiivi tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla, 2019/790) sekä sen perusteella juuri uudistettu tekijänoikeuslain 13 b § tarjoaa vastauksia. Myös tietosuoja linkittyy etenkin tekoälyn kouluttamiseen. Seuraavaksi keskityn ns. output-näkökulmaan eli tekoälyllä luotujen tuotosten tekijänoikeudellisiin kysymyksiin.

Tekijänoikeudellisen suojan lähtökohdat

Tekijänoikeus suojaa luovan alan työntekijää, ja antaa hänelle yksinoikeuden päättää teoksensa käytöstä. Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n mukaan tekijänoikeus teoksen syntyy sen luojalle. Tekijänoikeuslaki ei aseta rajoitteita sille, mikä voi olla suojattua (”taikka ilmetköön se muulla

tavalla”). Tekijänoikeuslain 5 §:ssä on mainittu myös kokoomateos suojan kohteena, mikä syntyy yhdistämällä teoksia tai teoksen osia.

Lähtökohtaisesti tekijänoikeus voi syntyä vain fyysiselle henkilölle, eli ihmiselle. Tämä edellyttää lisäksi ns. teoskynnyksen (itsenäinen ja omaperäinen) ylittymistä. Vakiintuneen lähtökohdan mukaan tekoälyllä tai koneella ei voi siis olla tekijänoikeuksia eikä sen itsenäisesti tuottama aineisto nauti tekijänoikeudellista suojaa. (Kallioniemi 2022.) Myöskään Haaga-Helian LibGuiden lähdeviittausohjeiden mukaisesti tekoälyä ei voi pitää tekijänä tai kirjallisuuslähteenä. Tekoälyn tuottama informaatio tulee siis aina tarkistaa alkuperäisestä lähteestä ja viitata siihen.

Kysymys ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Eroja liittyy erityisesti siihen, kuinka tekoälyjärjestelmää on hyödynnetty lopputuloksen aikaansaamiseksi.

- Voiko opettaja saada tekijänoikeuden sellaiseen sisältöön (esim. oma esitys), jonka on luonut tekoälyn avulla?
- Miten olemassa olevat tekijänoikeudet vaikuttavat tekoälyllä luotuihin materiaaleihin ja voivatko tekoälytuotokset loukata niitä?
- Saako opettaja syöttää tekoälylle tekijänoikeudella suojattua sisältöä?
- Entä tekoälyn kouluttaminen syötetyllä opetusmateriaalilla sekä koulutusorganisaation tietoturvaan liittyvät riskit?

Miten tekoälyä on hyödynnetty lopputuloksen aikaansaamiseksi on ratkaisevaa

Onko tekoäly siis juridisesti tekijä vai vaan väline? Puhtaasti tekoälyn generoiman materiaalin kohdalla vastaus on selvempi. Suoran lyhyen kehoitteen eli promptin tuottaman vastauksen sisältöön ihminen ei merkittävästi vaikuta. Kuka vaan voi pyytää tekoälyä kirjoittamaan esseitä, vaikka osakeyhtiön toimielimistä. Tällainen tuotos ei lähtökohtaisesti nauti tekijänoikeudellista suojaa.

Sen sijaan mitä monimutkaisempi kehoite, sitä enemmän ihminen on luomistyössä mukana. Tällöin vastaus ei olekaan niin selvä. Opettaja voi hyödyntää tekoälyä esimerkiksi oppimistehtävän ideoinnissa ja muokata tekoälyllä tuotettua materiaalia siten, että teoskynnys ylittyy. Käytännössä tekijänoikeudellisen suojan syntyminen tekoälyavusteisesti edellyttää, että opettaja luo pääosin lopullisen sisällön itse (Kopioisto ry, s. a.). Tekoäly voi esimerkiksi toimia kirjoittamisessa apuna digitaalisena haamukirjoittajana, jota opettaja ohjaa kehoitteillaan. Vastuu kirjoituksista ja sisällöstä on kuitenkin aina kirjoituksen tilaajalla ja tekoälyn käyttäjällä (Ojanperä 2023). Viimekädessä tuomioistuimet tulevat ratkaisemaan tapauskohtaisesti kysymyksen siitä, missä menee ihmisavusteisuuden alaraja. Toistaiseksi oikeuskäytäntöä ei vielä ole.

Esimerkkejä tekoälyjärjestelmien rajoituksista ja käytöstä

Opettajien tulee siis muistaa tekoälyllä materiaalia luodessaan, että he ovat loppukädessä vastuussa tuotoksistaan ja tekoälylle syöttämästään materiaalista. Useissa koulutusorganisaatioissa on luotu omat tekoälyohjeistukset, joita tulee noudattaa. Tekoälyä tulee käyttää vastuullisesti, ei plagioida ja muistetaan tarkistaa lähteet. Myös opettajien tulee ilmoittaa tekoälyn käyttö esimerkiksi opetusmateriaaleissaan, vaikka tekoäly ei varsinaisena tekijänä voikaan toimia. Esimerkiksi alla oleva kuvituskuva on luotu Adobe Firefly-tekoälytyökalulla yksinkertaisella kehoitteella: ”ai and copyrights”.

Kuva 1. Kuva luotu Adobe Firefly-tekoälytyökalulla.

Input-näkökulmasta on syytä muistaa, että ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa tekoälylle ei saa syöttää tekijänoikeudella suojattua sisältöä. Esimerkiksi opiskelijoiden vastausten tai tekstien syöttäminen tekoälylle ilman heidän suostumustaan on kiellettyä. Vaikka opiskelija suostuisikin tekstinsä syöttämiseen tekoälyjärjestelmään, se jää tekoälyjärjestelmää ylläpitävän yrityksen käyttöön. Tekstiä käytetään tekoälyn kouluttamiseen, jos tiedontallennusta ei ole otettu pois päältä asetuksista. Tietosuojannäkökulmasta GDPR-hiertymä on myös ilmeinen, joten mitään henkilötietoja sinne ei tule syöttää.

Tekoäly on kätevä apu tekstien tiivistäjänä ja kääntäjänä. Opettajilla ja opiskelijoilla on pääsy useisiin koulutusorganisaatioiden lisensoituihin aineistoihin muun muassa kirjaston tietokantojen kautta. Niiden osalta käyttöehdot tulee aina tarkistaa ennen lisensoidun aineiston syöttämistä tekoälylle. Osa käyttöehdoista kieltää selvästi materiaalien syöttämisen tekoälypohjaiseen järjestelmään. Esimerkiksi Kauppakamaritiedon käyttöehdoissa mainitaan selvästi, että ”mitään KauppakamariTiedon sisältämää tai sieltä ladattua tai tulostettua aineistoa ei saa luovuttaa edelleen kolmansille osapuolille”. Luvaton käyttö voi johtaa vastuuseen tekijänoikeuden loukkauksesta. Täten epäselvässä tilanteessa kehotan mieluummin varovaisuuteen.

Uskaltaako opettaja sitten käyttää tekoälyjärjestelmiä? Itse hyödynnän tekoälyä opettajan työssäni esimerkiksi opetuksen suunnitteluun ja ideointiin, kuvituskuviin luomiseen sekä omien tekstieni kääntämiseen. Välillä itsellenikin pää lyö tyhjää ja tekoäly tuottaa esimerkiksi hyviä keskustelunavauksia tai tuntitehtäviä annetusta aiheesta. Muuntelen yleensä tekoälytuotosta omalla panoksellani. Ideat eivät nauti tekijänoikeudellista suojaa, joten niiden hyödyntäminen on lähtökohtaisesti sallittua. Etenkin juridisessa kielessä termit ovat tärkeitä, joten tietyt rajoitteet liittyvät käännoksiin kielimallin ollessa angloamerikkalainen. Maalaisjärkeä käyttämällä pääsee jo pitkälle tekoälyn käytössä, ja koen tekoälyn säästävän merkittävästi omaa työaikaani.

Oikeuskäytäntöä ja lainsäädäntöuudistuksia odotellessa

Tekoäly tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia opetuksen kehittämiseen, mutta sen käyttöön liittyy useita oikeudellisia kysymyksiä ja riskejä. Opettajien ja koulutusorganisaatioiden on oltava tietoisia näistä haasteista ja käytettävä tekoälyä vastuullisesti ja lainmukaisesti. Kaikki tekoälyyn liittyvät

oikeudelliset kysymykset ratkaistaan viimekädessä tapauskohtaisten yksityiskohtien mukaan tuomioistuimessa.

Uskon tekoälyn roolin opetuksessa kasvavan tulevaisuudessa. Täten on tärkeää, että tekijänoikeuslainsäädäntö kehittyy rinnalla. EU:n tekoälysäädös AI Act on vihdoin loppusuoralla. Tekijänoikeussäätelyn ja tekoälyn viidakossa navigoiminen epävarmoina aikoina on yksittäiselle opettajalle haastava, mutta ei mahdoton tehtävä. Tähän tarvitaan koulutusorganisaatioiden tukea, ohjeistusta ja koulutusta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman AI Driver! -hankkeen tavoitteena on syventää tietopohjaa eettisen ihmisen ja tekoälyn vuorovaikutuksen suunnittelusta ja omaksumisesta ammattilaisten koulutuksessa. Hankkeessa halutaan vahvistaa palveluyritysten valmiuksia osallistua tekoälypohjaiseen liiketoiminnan kehittämiseen.

Lähteet

Adobe Firefly. Kuva 1 on luotu tekoälyn avulla osoitteessa: www.firefly.adobe.com

Euroopan parlamentti. 20.12.2023. [EU:n tekoälysäädös on ensimmäinen laatuaan.](#)

Kallioniemi, I. 2022 Tekoälyoikeus: varallisuus oikeuden ja riskienhallinnan kysymyksiä. Alma Talent Oy. Helsinki.

Kauppakamaritieto. Haaga-Helian käyttöehdot. HH Finna.

Kopioisto ry. s.a. [Tekijänoikeustietoa.](#)

Ojanperä, T. 2023. Tekoälyn vallankumous. Käsikirja. Alma Talent Oy. Keuruu.

[Tekijänoikeuslaki, 8.7.1961/404.](#) Finlex.